

Az igazság szeretete és az erkölcsi jó.

Irta: VADASZ BÉLA.

A nemrég meghalt Baumgarten Ferenc író és tudós örökösei lesznek azok az írók és tudósok, akik meggyőződésüket nem vitték a vásárra, elveiket nem adták el pénzért, életüket a nagy eszmények eléréséért való küzdelemnek áldozták fel. Ezt a hirt jöleső érzéssel olvastuk mostanában a politikai napilapokban . . . Tehát mégis akadt ember, aki az igazságért epedő kulturharcosok alkotó munkáját bénító anyagi küzdelmükön enyhített szép és nagy adománnyal. Él bennünk az a reménység, hogy Baumgarten Ferenc példáját még sokan fogják követni, az pedig több mint valószínű, hogy a megalkuvást nem ismerő írók tábora ezentul szaporodni fog!

A szenzációt keltő végrendelet azonban felhívja figyelmünket még a mai közélet meglazult etikai felfogásának örvényeire is, amelyek elnyeléssel fenyegetik az igazság diadalába vetett hitüket, az érték-ideálok utáni vágyódásunkat és a becsületes munkánk sikerében való reménységünket. Az igazságszeretetből és az elvhűségből fakadó erkölcsi erőnek, bátorságnak, mint a férfijellemnek s mint az erkölcs fogalmának eme lényeges elemeinek ragyogó fényét homályosította el a jelenkor materialista és szkeptikus, szofista és relativista elvekkal szaturált köztudata, közlekkülete. Törekedj az anyagi jólétre — mondhatni ezt az irányelvet szívja magába a gyermek már az anyatejjel. Törekedj simulkony, kedves, behizelgő, álcázott külsődöt megcsillogtatni azok előtt, akiktől valami előny származhatik számodra. S akikkel függő viszonyban vagy, akik feletted állanak, azokkal szemben alázatosság fakadjon lelkedből, azoknak minden szavára, minden megállapítására egy kedves mosolyba megfűrösztött „igen” legyen a feleleted. Azután lelked mélyében kétellyel fogadj mindent, csak azt hidd el ami a kezvedben van, mert nincs örök életű igazság, mert az igazság lényegében erő és hatalom, szónoki fogás, ékesszólás kérdése. Becsületes munkád megbecsülését, eredményének méltó megjutalmazását sohase várjad a társadalomtól. Ha pedig boldogulni akarsz, akkor a fenti elvek váljanak véreddé, mert ezek az elvek a könnyű érvényesülésnek, a haladásnak, a könnyű boldograjutásnak kiapadhatatlan forrásai.

Ezeknek a romboló felfogásoknak sorvasztó szellője rabolta el az alkotni akarásnak, a nemesebb életért való küzdelemnek energiáját. Ebből

a bomlasztó elveknek talajából nőttek ki modern Gorgiások, akik az élet színpadáról mindenről késznek nyilatkoztak vitatkozni, s ebből a tálaiból táplálkoztak a modern Titus Liviusok, akik a valóság és igazság elhanyagolásával irták meg a ragyogót, mert hisz a közönség is jobban tudta élvezni a csillogót, mint a valót. E szomorú tények romboló munkája előtt torpant meg egy pillanatra Baumgarten Ferenc is, de idealista lelke csakhamar felülemelkedett és felülemelkedésének nagyszerű ténye az öröksége, mely újabb impulzust adott az igazságvallás hívőinek a meg nem alkuvó munka folytatására.

Az igazságot szeretni, azért élni-halni, meggyőződésünket minden felmerülő súlyos életviszonyokban megvallani, elvekhez egy hosszú küzdelemteljes életen át hű maradni, nagyon kevesek lelkét ékesítő tulajdonság. Az elvhűség jegyében való élés küzdelmes azért, mert egyrészt a belső lelki tényezőinkkel kell harcot vívni, vágyainkat illuzióinkat kell megfékezni; másrészt a külső hatásokat kell legyőznünk. Nagy erkölcsi erőre van szükségünk, hogy az igazság útjáról el ne tereljen érzéki természetünk, hatalomért való vágyódásunk a személyi előnyüknek, a megalkuvásoknak könnyebben megjárható útjára. Nagy ellenálló erkölcsi erély kell ahhoz, hogy a ráánknehezedő köztudatot, a veszélyes előítéleteket s a mások önző egyéniségéből előtörő igaztalan támadást ellensúlyozni tudjunk. S intenzív igazságszeretet a titka annak, hogy a közkedveltséget és népszerűséget, jóhírnevet és a mások részéről élvezett bizalmat is el tudjuk vetni, ha az igazság parancsa kívánja úgy. Tehát látjuk, hogy az igazságért való rajongás tőlünk állandó munkát kíván, még pedig az elénk tornyosuló és soha meg nem szünő külső és belső akadályoknak legyőzését. Az akadályokat pedig természetesen erő útján tudjuk legyőzni. Az az erő pedig, amely az igazságra törekvésnek útjába, gördülő akadályokat győz le, azt etikai erőnek, illetőleg erélynek hívják. Az erőnyilvánítás nagysága etikailag közömbös, mert a lelki energiákat felhasználhatjuk, úgy a jó, mint a rossz cél elérésére. Tehát az erőnyilvánulás nagyságát, — melyet tegyük föl, hogy az igazságért fejtettünk ki — mértéknek tekintjük, melyből következtetést vonhatunk az igazságszeretet nagyságára nézve. Vagyis minél nagyobb erőt vetettünk latba az igazság eléréseért, annál mélyebb és odaadóbb az igazságszeretetünk. Ilyen meg gondolások alapján tesszük magunkévá Pauler Ákosnak azt a megállapítását, hogy az igazságszeretet erénnyé akkor válik, ha az mint erőnyilvánulat jelentkezik. Itt megemlítjük azt is, hogy Pauler Ákos „Az etikai megismerés természete” c. munkájában az őszinteséget és bátorságot az etikai erő megnyilatkozási formájának tartja. Ugyancsak jelzett munkájában az erkölcsi erőt értékesebbnek tartja a keresztény morál által

hirdetett alázatosságnál. Rámutat továbbá arra is, hogy Kant Imanuel etikájában az önmagának törvénytadó és megalkuvást nem ismerő eszményi emberből szintén az erőnek kultusza világít felénk. Természetesen itt is etikai erőről van szó, nem pedig a Nietzsche által imádott erőről, mely minden gyengét kiírtani és letiporni akar. Ezt az erőnyilvánulást nem az igazi erkölcsi érzés és igazságszeretet szabályozza.

Fentiekben kifejtett álláspontunkkal szemben áll újabban Bergson követőinek felfogása. Ők ezt a régi görög szofista mondást: . . . „ember a dolgok mértéke”, így fogalmazták egy kissé átalakítva: „élet a dolgok mértékel”. Vagyis az élet máról holnapra változik s minékünk ehhez a változáshoz kell alkalmazkodnunk s így megismerésünk, akarásunk és cselekvésünk folyamatában a logikai, illetőleg az etikai alapelvek válnak cseppfolyóssá. Ellentétben ezzel megállapíthatjuk a következőket. Tény az, hogy az élet állandóan változó folyamat. S éppen ezért tudatéletünk szükségyszerűséggel kívánja meg azt, hogy a nagy kavargó folyamatban legyenek kiemelkedő pilléreink, fiksz pontjaink.

Lelki életünk állandóan mérlegeli a tényeket, a dolgokat minősíti, értékeli, egyszóval viszonyít. A viszonyításnak pedig alapjának kell lennie. Az értékelési és viszonyítási funkciónak pedig van végső eszményi alapja, az igazság és a többi főeszmény, amelyek az önértékűségnek fényében csillognak.

Az igazság szeretete és az erkölcsi erő egyik leglényegesebb jegyei az ember fogalmának. Megkülönböztető jegyek is, mert ezek alkotják a választófalat az emberiség és az alacsonyabb rangú lények között. Ha pedig a főeszmény szeretetének lángja kialszik szivünkéből, akkor visszacsúszunk s egyek leszünk az érzéki életet élő alsóbbrendű lényekkel, akkor értelmetlenné, tartalmatlanná válik életünk, a teljes nihilizmus lesz urrá felettünk.

Az igazságot az emberiség kiváló gondolkodóinak nagyrésze lényegesnek és fontosnak tartotta, de voltak olyanok is, akik az elsőbbséget nem az igazságnak adták meg. Történelmi korokban is különböző irányeszmék uralkodtak. Ezek az eltérések az értékeknek kvalitatív világából következnek. A mi korunkban a mi generációnknak életszükséglete az, hogy az igazságnak adjon elsőbbséget. A mai közéletünket az igazságvallásának eszméjével kell átítatnunk, ha azt akarjuk, hogy ismét megizmosodjon becsületos munkák sikerében való hitünk. A nevelés munkájában pedig vezéreszmévé váljon az igazság szeretetére, az erkölcsi bátorságra való nevelés gondolata, mert jelen közéletünk etikai tisztaságának ez a legbiztosabb alapvetése. A példát pedig már megadta a néhai Baumgarten Ferenc tudós és író, csak kövessük!